

Odpověď z ticha

Mladý učitel a poručík v záloze, zasnoubený, s dobrou vyhlídkou do života se ocitl na pokraji zoufalství jen proto, že dosud nic výjimečného nevykonal. Aby si zasloužil své místo na světě, hodlá vykonat „čin hodný muže“ alespoň nebezpečným horským výstupem. „Čin, nebo smrt“ tu není patetické gesto, ale urputná touha najít odpověď na otázku po smyslu bytí. Otázky, které zmítají duší mladého muže, mohou svádět ke zlehčování nebo k ironizování, avšak je tomu právě naopak. Jsou to otázky po žebříčku hodnot, po hodnotách mravních, duchovních a přízemních lidských cílů.

Odpověď z ticha (1937) je druhou Frischovou knihou a silně reflektuje autorovo osobní tápaní. Autor se po jejím napsání rozhodl zcela skoncovat s literárním psaním, veškeré rukopisy spálil a začal se věnovat architektuře. Své rozhodnutí změnil. Ke psaní se vrátil až během služby v armádě. Tuto prózu jako jedinou nezařadil do souborného vydání svých spisů (1976). Byla vydavatelem uvolněna až po sedmdesáti letech od původního vydání. V českém překladu Magdaleny Štulcové ji ve své Edici švýcarských autorů vydává zlínské nakladatelství Archa. „Frisch byl inspirací pro mé vydávání a je pro mne radostí vydat jeho rané dílo,“ říká vydavatel Pavel Jungmann.

ART: LOREDANO / REPRO: ZENTRAL- UND HOCHSCHULBIBLIOTHEK LUZERN

Max Frisch

Den, že sotva může být na túru krásnější, blankytně modrý a nepříliš teplý den. Mraky se jako bílá vata povalují nad údolím, úplně tiše, a na loukách cvrčí cvrčci. Ještě je léto; jen zlatavý třpyt světla nad poli už je tlumený a postačí jeden jediný list, který jednoho dne bude ležet na cestě, bude mít hnědé okraje, a už budeme myslet na podzim, přesto, že dosud je všechno zelené, přesto, že tu poletují pestrobarevné motýli a dozrávající obilí dosud stojí na stráních.

Už několik hodin si chodec téměř nedopřál odpočinku; svlékl si košili a ruksak nese na holých, snědých a lesklých ramenou. Ruksak je těžký, obsahuje lana a stoupací železa, a také spací pytel a stan; nechybějí ani horolezecké skoby, a kdokoli by ho potkal, poznal by na první pohled, že tento poutník má před sebou něco velkého, tento chodec s rázným krokem a s cepínem v komíhající se ruce...

Nikdo jej ale nepotká.

Toto zde je tiché a opuštěné horské údolí, místy je slyšet hukot potoka v soutěskách, nebo vede cesta kolem vysoké skály, po níž voda spadá v stříbrných závoích a dole vytváří vodní tříšť.

To všechno je dosud stejné jako tenkrát, jako před třinácti lety; tenkrát tudy šel se svým starším bratrem, ten mu ledacos ukazoval a vysvětloval, například jak takové údolí vzniká, jak si dávné ledovce vybrousily širokou muldu, v podstatě stejně jako hoblík, a na skalách mu ukazoval ledovcové ohlazy, které toho byly důkazem, a když se podíval do dálky, rozeznával terasovitě dno dávného, výše položeného údolí. A až teprve potom, jak říkal jeho dospělý bratr, přišel potok a vykrojil si sevřené soutěsky, samozřejmě v průběhu mnoha tisíciletí.

Na to si teď vzpomíná osamělý poutník, když znovu vidí tyto skály. Tenkrát byl přeci ještě kluk a tedy měl ještě ony přirozené pocity mládí, to jest že člověk má před sebou nedozírný a téměř nekonečný život, a možná to bylo právě tady, na tomto místě, že si najedenou připadal jako jepice –

Tenkrát před třinácti lety.

Občas se po cestě překodrcá vzrající vůz a je třeba ustoupit na stranu, než se rozvířený prach snese jako bílé fáborky a usadí se na loukách.

Na malou studánku, která se později objeví na kraji u cesty, i na tu se osamělý chodec ještě pamatuje; její rozverné šplouchání nijak nezestárla a poutník se i tentokrát napije její ledové vody, pramen se občas z ničeho nic stáhne, potom ale znovu zabublá a vytryskne o to bujněji. Muž si s chutí osvěží skráně, nastaví je pod trubku a posečká; také opálené paže znovu ponoří do mechem porostlého dřevěného žlabu, než znovu uchopí svůj cepín a černé kapky na botách brzy znovu pozvolna pokryje prach, až se ztratí.

Možná ani sám neví, proč si nedopřeje odpočinku, přestože času má vlastně dost. Často upírá pohled jenom na svoje krácející boty a nedívá se, co je napravo nalevo, jako člověk, který má před sebou nějaký velký cíl, nebo si alespoň myslí, že takový cíl má, a nyní myslí jenom a jediné na tento cíl...

Cesta je stále opuštěnější. Sotva nějaká chata se ještě tu a tam ukáže. Na polích to bzučí polednem a později, když je nejtepleji, je občas slyšet temný, valivý zvuk, jehož ozvěna zaniká kdesi nad údolím, sesuvy kamení někde v horách, jako vzdychky v tuto hodinu. I to je stejné jako tenkrát.

Anebo je možné, že osamělý chodec se jen vrací ve svých vzpomínkách; to údolí je dlouhé a třináct let je dlouhá doba, a chodec se stále dál ubírá cestou do svých vzpomínek. Tu a tam se něčemu pousměje, jen tak zlehka, ať už z pocitu studu, nebo z tajné závislosti: to bylo tady, u tohoto dřevěného mostu, kde svému dospělému bratrovi, tenkrát čerstvě zasnoubenému, tak mladicky otevřeně a opovážlivě vysvětloval, že ženit se je banální, on že se nikdy ženit nebude, on sedmnáctiletý; protože on není banální, říkal, on bude umělcem nebo vynálezcem nebo tak něco. Bylo to poprvé, co to někomu svěřil, tenkrát tady u tohoto dřevěného mostu, a jeho dospělý bratr se ho jen zeptal, jaký druh umění že hodlá tvořit? A to byla přirozeně otázka, která tenkrát mladého hochu velmi ranila, neboť ji nedokázal zodpovědět; protože dosud přeci ještě nic nevytvořil. Jen cítil, že on není stejný jako všichni ostatní, jako jeho

dospělý bratr například, který byl zasnoubený, a on jím proto, jakožto představitelem banálního člověka, opovrhoval...

Místy vede cesta také lesem, tam panuje mechovitý chlad a je to tam cítit houbami či pryskyřicí. Lišejníky šedozeleně visí z větví jako prastaré vousy, lehce povíjající ve větru, a mezi nimi se stále znovu otevírají pohledy na modravé údolí.

Jeho bratr se později oženil a odešel do Afriky, kde má farmu a spoustu dětí, a on, mladší z obou, až dosud dále doufal a plánoval, zatímco mu mládí utíkalo mezi prsty. Z vynalézání pochopitelné nebylo nic, navzdory spoustě dnů, po které se tomu věnoval; potom to také zkoušel jako herec, pak se štětcem, poté s houslemi. Až potom jednou nadešel den, kdy prostě utekl ze školy, neboť by se z něho možná mohl stát velký objevitel; avšak tehdy objevil pouze to, že už mu na dlouho nevystačí peníze a že i tentokrát to byl omyl, takže si často zoufal, jak se to výjimečným lidem stává; ovšem na život si nikdy nesáhl. Vždyť ještě se přeci dalo říci: Je ti teprve dvacet a všechno je ještě možné, a jak na to byl člověk hrdý, že ještě bylo možné všechno! Později už se říkalo, pětadvacet, to ještě není žádný věk, a člověk tehdy rád četl o lidech, kteří v pětadvaceti ještě ničeho mimořádného nedosáhli a jejich okolí jim také nevěřilo, že to či ono dílo mají téměř už v kapse. Ono se však stále ještě nevědělo, jakého druhu by to či ono dílo vlastně mělo být; a tak člověk zatím nosil kravaty a klobouky, aby těm obyčejným lidem nebyl nápadný, a i když se někdy dostavil strach, že by mohl být směšný nebo dokonce pomatený, směšnější a hloupější a horší a bezcennější než všichni ostatní lidé na zemi, což byla sice myšlenka bolestivá, zatím však ještě ne zoufalá; neboť obsahovala sladké pomýšlení, že člověk by snad mohl být výjimečný alespoň tímto způsobem, možná i zločincem by mohl být, a teprve až poté, co by nedokázal vykonat nic výjimečného ani v tom špatném, jako to ani všichni ti ostatní nedokázali, vyrostl v něm nový a zoufalý strach, že by to možná mohlo i nenastat. Prostě nenastat. Veškeré začátky zachvátil spěch, netrpě-

Pokračování na str. 36

Max Frisch

(1911–1991) byl spolu s Friedrichem Dürrenmattem nejvýznamnějším švýcarským spisovatelem 20. století. Světově proslul svými dramaty (např. Don Juan aneb Láska ke geometrii, Pan Biedermann a žháři, Andorra, Biografie) i prózou (Stiller, Homo Faber, Mé jméno budíž Gantenbein, Montauk, Člověk se objevuje v holocénu).